

Anna Małgorzewicz
Wrocław

PRZEKŁAD JAKO MEDIUM
ROZUMIENIA KULTURY I
MIĘDZYKULTUROWEJ
INTEGRACJI W KONTEKŚCIE
JĘZYKOZNAWSTWA KOGNITYWNEGO

Zarys treści: W artykule rozpatrywana jest translacja w perspektywie teorii skoposu oraz teorii określającej przekład jako rodzaj działania translatorycznego. Przekład zdefiniowany zostaje w kategoriach szeroko pojętej komunikacji międzykulturowej. Teza, iż powodzenie komunikacji w przekładzie uwarunkowane jest umiejętnością odpowiedniego prognozowania i zrozumienia skoposu oraz poprawnego prognozowania właściwości poznawczych odbiorcy tekstu przekładu, prowadzi do podjęcia próby opisu procesów poznawczych zachodzących w układzie mentalnym tłumacza.

Niniejszy wywód kończy krótkie przedstawienie strategii tłumaczeniowych, które mają na celu zapewnienie koherentnego z kulturą docelową zrozumienia tekstu przekładu, co jest warunkiem międzykulturowej integracji.

Słowa kluczowe: tłumaczenie, medium rozumienia kultury, międzykulturowa integracja, językoznawstwo kognitywne

---

Teoria skoposu i teoria działania translatorycznego

Fundamentem metodologicznym niniejszego artykułu są koncepcje przekładu według teorii skoposu oraz teorii definiującej przekład jako rodzaj działania translatorycznego *translatorische Handlungstheorie*. W perspektywie tych dwóch modeli mieści się obserwacja procesu translacji jako komunikacji międzykulturowej z jej językowymi i pozajęzykowymi determinantami.

Twórcy funkcjonalnej teorii przekładu, K. Reiß i H. J. Vermeer (1984), definiują translację jako proces, a tłumacza jako osobę działającą w tym procesie. Elementem dominującym w układzie translatorycznym jest skopos translacji, który tworzą: cel translacji, funkcja tekstu przekładu oraz intencja nadawcy. Realizacja zadania translatorskiego wymaga od tłumacza poprawnej interpretacji skoposu. Szczególną wagę należy przypisać zachowaniu funkcji tekstu przekładu ze zwróceniem uwagi na normy funkcjonujące w kulturze docelowej. Właściwa interpretacja intencji nadawcy przez odbiorcę wymaga od tłumacza uwzględnienia w procesie tłumaczenia kręgu kulturowego, z którego pochodzi odbiorca, jego oczekiwań, doświadczeń, wiedzy, jednym słowem wszystkich tych czynników, które modelują proces rozumienia. W tym sensie skopos zdominowany jest przez osobę odbiorcy tekstu przekładu. Tak właśnie brzmi socjologiczna zasada translacji międzykulturowej. Tłumacz powinien, opierając się na tekście wyjściowym, stworzyć za pomocą innych środków językowych nowy tekst, który przeznaczony jest dla odbiorców innego obszaru kulturowego oraz który funkcjonuje w nowych warunkach kulturowych podobnie jak tekst wyjściowy. Konsekwencją tego postulatu jest doskonale rozwinięta kompetencja translatorska, definiowana jako zdolność komunikowania się w różnych kręgach kulturowych oraz jako umiejętność budowania pomostu między tymi kulturami. Działanie tłumacza, ściślej ujmując, działanie międzykulturowe nie ogranicza się zatem do przekładu tekstu wyjściowego na inny język, lecz związane jest z transferem świadomości kulturowej (por. Holz-Mänttării 1984, 1996).

Dla wyjaśnienia aspektu kulturowego translacji I. Panasiuk posłużył się modelem *lakun*:

lakuna jest kulturową niezmienną, która ustala stopień różnicy między kulturami. Powstaje ona w momencie kontaktu międzykulturowego i zostaje zinterpretowana przez odbiorcę jako coś, czego nie ma w swojej własnej kulturze. Przy interpretowaniu kultury odbiorca albo tłumacz wychodzi z własnego horyzontu wiedzy. Lakuna oznacza w pewnym sensie nie lukę jako taką w rozpatrywanej kulturze, lecz tylko różnicę semantyczną, na którą ona wskazuje i poprzez którą kultury różnią się między sobą (2003: 101).

Kierując się socjologiczną regułą translacji, należałoby przyjąć, że tłumacz powinien przewidzieć lakuny powstające w układzie mentalnym odbiorcy oraz stosować eliminujące je strategie.

Z nakreślonej teorii wynika, że podstawą właściwego działania translatorskiego jest odpowiednie prognozowanie i zrozumienie skoposu oraz poprawne prognozowanie właściwości poznawczych odbiorcy tekstu przekładu.

Procesy poznawcze w świetle językoznawstwa kognitywnego

W opisie procesów poznawczych zachodzących w fazie rozumienia posłużymy się metodologią i aparaturą pojęciową językoznawstwa kognitywnego. Jego ramy teoretyczne E. Tabakowska (2001: 39) charakteryzuje za R. Lakoffem mianem „dwóch głównych zobowiązań”: zobowiązanie do generalizacji i zobowiązanie do kognitywizmu. Pierwsze z nich wymaga od kognitywisty obrania za przedmiot swoich badań całego spektrum zjawisk związanych z językiem, drugie zaś sprowadza się do uwzględnienia empirycznych wyników badań dyscyplin zainteresowanych ludzkim poznaniem, w szczególności psychologii poznawczej, antropologii, filozofii, neurologii. Zobowiązanie do kognitywizmu oznacza konieczność postrzegania i badania języka w szerokim kontekście interakcji (społecznej i kulturowej).

I tak w konsekwencji tych zobowiązań R. Lakoff i R. W. Langacker negują istnienie linii demarkacyjnej dzielącej semantykę od pragmatyki (por. Tabakowska 2001: 27). Zacierą się zatem różnica między tekstem a kontekstem. Wyrażenie w pojęciu językoznawstwa kognitywnego „nie jest bytem autonomicznym i dlatego musi być rozpatrywane na szerszym tle – na tle wiedzy i zdolności poznawczych uczestników aktu komunikacji” (Tabakowska 2001: 28). Tekst uznany zostaje bardziej za proces niż gotowy produkt – „za byt stopniowo powstający, stale konfrontowany z oczekiwaniami i doświadczeniami osób obecnych przy jego narodzinach” (por. Tabakowska 2001: 28).

Zasadniczą rolę odgrywa wiedza towarzysząca używaniu i rozumieniu słowa. Istotny jest również indywidualny punkt widzenia, perspektywa i interpretacja. Słowa zdaniem J. Bartmińskiego (1999: 104, 105) to nie tylko

etykietyki denotujące obiektywnie istniejące rzeczy, lecz wyrażenia i przyporządkowana im określona treść semantyczna [...], oparta na swojej segmentacji i kategoryzacji zjawisk dokonywanej przez umysł człowieka. [...] Utrwaloną w języku charakterystykę rzeczy [...] najlepiej oddaje [...] termin interpretacja. Zachowuje on postulowaną przez R. Grzegorzewską (1987) równowagę między epistemologicznym obiektywizmem (świat istnieje realnie i jest poznawalny) a subiektywizmem (świat jest percypowany przez człowieka w sposób swoisty), podkreśla zarazem aktywność ludzkiego poznania i języka w stosunku do świata.

Zakładając subiektywizm znaczenia jako rezultat działania „czynnika ludzkiego”, językoznawstwo kognitywne utożsamia znaczenie z konceptualizacją,

która jest wynikiem procesu określanego w psychologii poznawczej apercpepcją, czyli postrzeganiem zmieniającej się rzeczywistości, połączonej ze zrozumieniem i przyswojeniem sobie treści spostrzeżenia w odniesieniu do posiadanego już doświadczenia i wiedzy (por. Tabakowska 2000: 60).

Idąc śladami kognitywistów, należy przyjąć, że rozumienie staje się możliwe dzięki wiedzy przechowywanej w pamięci trwałej dotyczącej potencjału referencyjnego wyrażenia i z nim związanych sytuacji oraz dzięki odniesieniom tego wyrażenia do wzorców interakcyjnych i socjalnych. Referencja jest aktualną, spontaniczną relacją między językiem i sytuacją, jest konstruktem operacji kognitywnych (por. Kupsch-Losereit 1995: 186). Rozumienie jest zatem rezultatem procesów kognitywnych zwanych inferencjami, które treści tekstu odnoszą do doświadczenia i wiedzy odbiorcy. W procesach rozumienia dochodzi do interakcji między odbieranym tekstem a reprezentacją mentalną, wiedzą odbiorcy potrzebną do jego przetwarzania, określaną mianem procesów dół–górze (*bottom–up*) i góra–dół (*top–down*). Procesy te współdziałają i uzupełniają się wzajemnie. Percepcja jest zatem

wynikiem interakcji pomiędzy bodźcem a hipotezami, oczekiwaniami i wiedzą, a także procesami motywacyjnymi i emocjonalnymi. Bodźce płynące z otoczenia służą nam jako materiał do wnioskowania i interpretacji ich znaczenia (Dakowska 2001: 24).

Budowanie znaczeń lokalnych opiera się na procesach semantycznej akumulacji, „z kolei budowanie związków znaczeniowych między sąsiednimi segmentami tekstu zachodzi pod pewną kontrolą domniemywanych znaczeń globalnych, wynikających z przewidywania ostatecznego celu i sensu danego tekstu” (Duszak 1998: 188). Ten ostateczny cel i sens wyrażony jest na poziomie makrostruktury, która odzwierciedla to, co jest funkcjonalnie relewantne, ważne dla odbiorcy tekstu. Subiektywny charakter makrostruktury wynika z tego, iż odbiorca całość znaczeń interpretuje w zgodzie z własnym bagażem wiedzy, emocji, uprzedzeń i wyobrażeń (por. Duszak 1998: 192).

W konstruowaniu sensu odbieranych treści zasadniczą rolę odgrywają strategie kulturowe i interakcyjne. Strategie kulturowe służą aktywizacji wiedzy dotyczącej geografii kraju danego języka, struktur społecznych, instytucji, systemu wierzeń, norm i wartości, typów tekstów i aktów mowy, jak również stylów komunikacyjnych. Do strategii kulturowych należą strategie społeczne dotyczące wiedzy na temat struktury społecznej i społecznej roli języka jako wykładnika przyjętych zachowań. Strategie kulturowe i społeczne stanowią podstawę funkcjonowania strategii interakcyjnych, które opierają się na takich

pojęciach, jak cele, życzenia, plany, opinie, emocje i stanowiska uczestników aktu komunikacji (por. Duszak 1998: 59).

Strategiom kulturowym przypisywana jest szczególna rola w procesach rozumienia. A. Duszak (por. 1998:195) wskazuje na wyniki badań, które dowodzą, iż na właściwe zrozumienie sensu odbieranych treści mają wpływ nie tyle językowe, co właśnie społeczno-kulturowe cechy odbiorców.

Język a kultura

Kognitywizm nie traktuje więc języka „jako tworu autonomicznego, systemu opisywanego w oderwaniu od jego użycia, ale próbuje też ująć całe uwikłanie kulturowe języka, wzajemne powiązania między nim a kulturową rzeczywistością, w której funkcjonuje” (Cieśla 2004: 2). Większość słów w każdym języku posiada złożone i zwykle typowe dla danego języka znaczenia, co należy traktować jako odzwierciedlenie specyficznego doświadczenia historycznego i kulturowego danej społeczności językowej (Goddard, Wierzbicka 2001: 185). Obok kulturowego uwarunkowania wyrazów mówi się również o kulturowym uwarunkowaniu w gramatyce. Nacechowane kulturowo struktury gramatyczne podobnie jak słowa „są narzędziami kształtowania pojęć, które odzwierciedlają doświadczenie historyczne społeczeństwa dotyczące pewnych sposobów działania i myślenia” (Goddard, Wierzbicka 2001: 197). Również styl komunikacyjny pozostaje pod silnym wpływem „kulturowych reguł” komunikacji, określanych jako kulturowe normy komunikacji.

Bartmiński (1993) mówi wręcz o paradoksie wzajemnego uzależnienia języka i kultury: kultura jest nadrzędna wobec języka jako jednego z jej systemów semiotycznych, ale jednocześnie język warunkuje zarówno uczestnictwo w kulturze, jak i rozwój samej kultury (por. Śniatkowski 2002: 377). Językowi przypisuje się funkcję narzędzia i tworzywa wielu dziedzin kultury, a także klasyfikatora do jej poznania, kreowania i interpretacji.

Według J. Anusiewicza (2000: 30) język stanowi najważniejszy generator kulturowego obrazu świata,

jest konstruktem regulującym manifestację produkcji tekstów [...], reprezentującym oraz organizującym zasady konstrukcji danej manifestacji kultury i jej produktów jako drugiej rzeczywistości w celu podtrzymywania, motywowania, wyrażania/objawiania się oraz reprezentowania, a także generowania procesów zachodzących w systemie społecznym traktowanym jako podstawa systemu kultury.

Ożdżyński (2002: 85) natomiast wskazuje na trzy rodzaje powiązań między językiem a kulturą:

- język jest częścią kultury;
- język jest środkiem poznania kultury oraz narzędziem interpretacji wzorców i faktów kulturowych, narzędziem, które zapewnia i warunkuje sposoby konceptualizacji, strukturalizacji i kategoryzacji świata;
- język jest czynnikiem formowania kultury: stanowi podstawę transmisji kulturowej, rozumianej jako proces przekazywania dziedzictwa kulturowego.

Kultura stanowi [...] swego rodzaju system semiologiczny przywołujący (i kreujący) pewną wizję świata, z tym jednak, że jest on od języka bardziej „potencjalny”, „wyobrażeniowy” [...] i że konotacja (semantyczna) przeważa nad denotacją. [...]

Konotacje jako asocjacje semantyczne, czyli te elementy pragmatyki, są odbiciem wyobrażeń kulturowych i tradycji związanych z danym wyrazem (Ożdżyński 2002: 94, 95).

Procesy kognitywne w przekładzie

W świetle przedstawionej teorii rozumienie w przekładzie jawi się jako dynamiczny proces, który uzależniony jest od tekstu wyjściowego, kontekstu sytuacyjnego oraz interpretacji w ramach modelu poznawczego tłumacza. Rozumienie w przekładzie nie ma zatem charakteru uniwersalnego. Uzależnione jest bowiem od predyspozycji tłumacza: jego wiedzy ogólnej, świadomości językowej i kulturowej. Tłumacz na bazie swoich psychicznych, kognitywnych możliwości, w ramach swojej kultury rozwija przedjęzykową formę tekstu docelowego, uwzględniając sytuację komunikacyjną i wiedzę odbiorcy tekstu. Rozumienie jest więc rozprawianiem się z sytuacyjnie relewantnymi cechami tekstu, jest rezultatem procesów kognitywnych, głównie inferencji, które są wynikiem wnioskowania i operacji rozwiązywania problemów.

Ukierunkowane na odbiorcę przekładu działanie translatorskie wymaga od tłumacza również świadomego stosowania strategii niezbędnych w transformacji mentalnej reprezentacji tekstu wyjściowego na kod zgodny z warunkami semiotycznymi kultury docelowej. Produkowanie tekstu przekładu jest kreatywnym procesem tworzenia nowego konstruktów – dyskursu w kulturze i języku docelowym.

W tym sensie tłumacz w swoim działaniu nie jest autonomiczny. Jego rola sprowadza się do funkcji pośrednika w procesie komunikacji międzykulturowej. Zadaniem tłumacza jest podtrzymanie interakcji między nadawcą tekstu wyjściowego i odbiorcą tekstu przekładu poprzez wyrażanie mocy illokucyjnej

tekstów przez nich produkowanych. W procesie rozumienia tłumacz powinien odpowiednio interpretować zawarte w tekście wyjściowym intencje na tle ich uwarunkowań kulturowych, natomiast w konstruowaniu tekstu docelowego uwzględnić świadomość kulturową odbiorcy.

Tekst przekładu jest zatem swojego rodzaju amalgamatem¹ skoposu, właściwości językowych i kulturowych odbiorcy tekstu przekładu oraz zdolności poznawczych samego tłumacza. Tekst przekładu przybiera zatem formę nowej struktury konceptualnej. Jest obrazem postrzegania, rozumienia tekstu wyjściowego oraz odzwierciedleniem dokonanych transformacji w celu przekazania skoposu adekwatnie do języka i kultury, w których funkcjonuje odbiorca tekstu przekładu. Mamy zatem do czynienia w tekście przekładu z amalgamatem dwóch językowych obrazów świata, by posłużyć się terminologią językoznawstwa kognitywnego, które charakteryzują zdolności poznawcze tłumacza i antycypowane przez niego zdolności poznawcze odbiorcy tekstu przekładu.

Proces rozumienia w przekładzie ma więc charakter integracyjno-konstruktywny i wymaga od tłumacza kognitywnego zdystansowania się od tekstu wyjściowego i kontekstów jego użycia. Tłumacz w procesie rozumienia uwzględnia skopos tekstu wyjściowego i, stosując strategię inferencji, integruje językowy i pozajęzykowy wymiar kultury docelowej. Bez uwzględnienia kulturowych presupozycji², konotacji, kulturowej wiedzy oraz jej deficytów u odbiorcy tekstu docelowego rozumienie integracyjne nie jest możliwe. Za A. Ginter (2003: 352) należałoby przyjąć, że z punktu widzenia teorii przekładu najistotniejszy będzie ten aspekt presupozycji, który odnosi się do rzeczywistości pozalingwistycznej.

W odniesieniu do przekładu S. Kupsch-Losereit (1997: 9) mówi o integracji obcej kulturowo informacji z własnymi strukturami wiedzy i własnym obrazem świata. Na podstawie tekstu wyjściowego tłumacz formułuje *skopos* translacji i ustala przez niego implikowane zdarzenie komunikacyjne. Właściwa integracja informacji kulturowo obcych z istniejącymi strukturami wiedzy w układzie mentalnym odbiorcy tekstu przekładu jest warunkiem międzykulturowego pro-

---

¹ Termin „amalgamat”, będący odpowiednikiem angielskiego *blend*, został zaproponowany przez W. Frawleya (1984), teoretyka przekładu, w odniesieniu do przekładu literackiego. G. Fauconnier i M. Turner (2001) wykorzystali to pojęcie w opisie procesów tworzenia konstrukcji gramatycznych.

² Presupozycją określamy za autorami *Słownika terminów literackich* „tę część informacji znaczeniowej, która nie jest wprost przekazana w wypowiedzi, ale milcząco w niej założona jako wstępny i niedyskusyjny warunek porozumienia. Presupozycje danej wypowiedzi proponują i wyznaczają zakres wspólnej dla nadawcy i odbiorcy wiedzy o świecie i o sytuacji komunikowania” (1988: 396).

cesu komunikacji. Tekst przekładu osadzony zostaje w nowym kontekście sytuacyjnym, społeczno-interaktywnym dyskursu kultury i języka docelowego oraz semantyczno-kognitywnym nowego modelu interpretacji. Jeśli to nowe umiejscowienie sprawi, że translat zostanie zrozumiany przez jego odbiorcę, możemy mówić o prawdziwej, rzeczywistej międzykulturowej komunikacji w procesie translacji.

Proces tworzenia, integrowania dwóch światów języka i kultury można prześledzić w przekładzie ustnym, gdzie dynamika sytuacji, w której działa tłumacz, każe mu budować mentalną reprezentację tekstu wyjściowego już w momencie wypowiedzenia pierwszego słowa przez producenta tegoż tekstu. Tłumacz, nie dysponując czasem potrzebnym na dokładną, systematyczną analizę tekstu wyjściowego, interpretuje fragmentaryczne, niedokończone, często zniekształcone wypowiedzi. Stosuje przy tym strategię antycypacji, która może mieć swe źródło w jego wiedzy, znajomości kontekstu sytuacyjnego oraz w znajomości syntaktycznych i semantycznych regularności języka wyjściowego. W przypadku fałszywych oczekiwań tłumacz weryfikuje niesłuszne prognozy, uzupełnia je informacjami uzyskiwanymi już podczas translacji, a wynikającymi z tekstu wyjściowego oraz z sytuacji, w której działa. Analizy porównawcze tekstu przekładu i tekstu wyjściowego potwierdzają, że tłumacz działa w odebraniu od płaszczyzny językowej tekstu wyjściowego. Na dominującą rolę elementów pozajęzykowych w konstruowaniu znaczeń wskazuje D. Seleskovitch (1980: 155) przedstawiając proces rozumienia w translacji następująco:

właściwie odczytany sygnał językowy emitowany przez nadawcę + właściwe kognitywne uzupełnienie (połączenie z właściwymi strukturami modelu poznawczego odbiorcy) = właściwe zrozumienie,
właściwie odczytany sygnał językowy emitowany przez nadawcę + niewłaściwe kognitywne uzupełnienie (połączenie z niewłaściwymi strukturami modelu poznawczego odbiorcy) = niewłaściwe zrozumienie,
niewłaściwie odczytany sygnał językowy emitowany przez nadawcę + właściwe kognitywne uzupełnienie (połączenie z właściwymi strukturami modelu poznawczego odbiorcy) = właściwe zrozumienie.

Fakt, że tekst przekładu nie jest autonomicznym nośnikiem znaczenia, ale zorientowany jest na oczekiwania, posiadaną wiedzę jego odbiorców wymaga stosowania odpowiednich strategii tłumaczeniowych, mających na celu zapewnienie koherentnego z kulturą docelową zrozumienia tekstu przekładu. W zależności od rodzaju tekstu kulturowa obcość, to, co nowe, egzotyczne zostaje w przekładzie uwypuklone lub też nie. Tłumacz staje zatem przed koniecznością dokonywania wyborów dotyczących przekładu elementów nacechowanych kulturowo, a tym samym wspomnianej już presupozycji. Musi on odpowiedzieć

sobie na pytanie – które aspekty zajmują pozycję nadrzędną: należące do wyjściowej kultury społeczności językowej, do docelowej kultury społeczności językowej, czy może do obydwu i konieczny będzie kompromis między nimi? W konsekwencji tak postawionego pytania A. Ginter (por. 2003:353) rozróżnia trzy strategie: egzotyzację, adaptację i „hybrydę”. K. Hej -owski (2004: 76–83) natomiast w swojej pracy *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu* przyjmuje klasyfikację uwzględniającą dziewięć technik przekładu elementów nacechowanych kulturowo. Są to: reprodukcja bez objaśnień i z objaśnieniem, tłumaczenie syntagmatyczne bez objaśnień i z objaśnieniem, uznany ekwiwalent, ekwiwalent funkcjonalny, hiperonim, ekwiwalent opisowy i opuszczenie.

Ciekawe są wyniki analiz przekładów I. Panasiuka (2003: 109), na podstawie których można ustalić, jakie strategie tłumaczeniowe zostają użyte przy eliminacji danych gatunków lakun. I tak

absolutne lakuny etnograficzne lub częściowe lakuny językowe leksykalne (tłumaczenie realiów) zostają wyeliminowane przy pomocy parafrazy, absolutne lakuny asocjatywne oraz absolutne lakuny etnograficzne (nazwy różnych dań narodowych) zostają wypełnione przez zastosowanie kompensacji. Kompensacja przewiduje przy tym następujące podtypy: adaptację lub tłumaczenie przybliżająco-wyjaśniające (tłumaczenie opisowo-kompensujące), generalizację (substytucję przez hiperonimy).

Transfer treści kulturowych z kultury wyjściowej do docelowej odbywa się zatem na różne sposoby i zależy od skoposu translacji. Według Sorokina translacja jest lakunizowaniem lub też delakunizowaniem tekstu wyjściowego.

Ten szeroki wachlarz możliwości w tłumaczeniu elementów nacechowanych kulturowo stawia tłumacza przed trudem wyboru, od którego zależy powodzenie komunikacji międzykulturowej. Jej sukces uwarunkowany jest wysoko rozwiniętą kompetencją i umiejętnościami translatorskimi.

Literatura

- Anusiewicz, J., Dąbrowska, A., Fleischer, M. 2000, *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej*, [w:] *Językowy obraz świata i kultura*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław, s. 11–44.
- Bartmiński, J. 1993, *Język a kultura*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 18–19.
- Bartmiński, J. 1999, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 103–120.

- Cieśla, D. 1999, *Narzędzia językoznawstwa kognitywnego – nie tylko dla językoznawców*, <http://venus.ci.uw.edu.pl/~rubikon/Nr5/ciesla.html>.
- Dakowska, M. 2001, *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*, Warszawa.
- Duszak, A. 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Warszawa.
- Fauconnier, G., Turner, M. 1996, *Blending as central process of grammar*, [w:] *Conceptual structure, discourse and information*, red. A. Goldberg, Stanford, s. 113–129.
- Fauconnier, G., Turner, M. 2001, *Tworzenie amalgamatów jako jeden z głównych procesów w gramatyce*, [w:] *Językoznawstwo kognitywne II. Zjawiska pragmatyczne*, red. W. Kubiński, D. Stanulewicz, Gdańsk, s. 173–211.
- Frawley, W. 1984, *Prolegomenon to a theory of translation*, [w:] *Translation. Literary, linguistic, and philisophical perspectives*, red. W. Frawley, London, s. 159–175.
- Ginter, A. 2003, *Kilka uwag o przekładzie elementów kulturowych w kontekście badań nad presupozycją*, [w:] *Język, literatura, dydaktyka*, red. J. Opoka, A. Oskierka, Łódź, s. 349–358.
- Goddard, C., Wierzbicka, A. 2001, *Język, kultura i znaczenie: semantyka międzykulturowa*, [w:] *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*, red. E. Tabakowska, Kraków, s. 175–202.
- Hejwowski, K. 2004, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa.
- Holz-Mänttari, J. 1984, *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*, Helsinki.
- Holz-Mänttari, J. 1996, *Evolutionäre Translationstheorie*, [w:] *Die Evolutionäre Erkenntnistheorie im Spiegel der Wissenschaften*, red. R., Riedl, M., Delplos, Wien, s. 306–332.
- Kubiński, W. 2000, *Kognitywna teoria przekładu: nieuchronna oczywistość czy bezużyteczna mrzonka?*, [w:] *Przekładając nieprzekładalne*, red. W. Kubiński, O. Kubińska, T. Z. Wolański, Gdańsk, s. 51–58.
- Kupsch-Losereit, S. 1997, *Übersetzen: ein integrativ-konstruktiver Verstehens- und Produktionsprozeß*, <http://www.fask.unimainz.de/user/kupsch/integrativerp.html>
- Ozdzyński, J. 2002, *Formy wypowiedzi w przestrzeni kulturowej*, [w:] *Konteksty kulturowe w dyskursie edukacyjnym*, red. J. Ozdzyński, T. Rittel, Kraków, s. 85–107.
- Panasiuk, I. 2003, *Miejsce modelu lakun w obrębie teorii tłumaczenia kultur*, [w:] *Teoria i dydaktyka przekładu*, red. K. Hejwowski, Olecko, s. 99–112.
- Reiß, K., Vermeer, H. J. 1984, *Grundlegung einer allgemeinen Translations-theorie*, Tübingen.

- Seleskovitch, D. 1980, *Beitrag der Sprachmittlung zur Untersuchung des Verstehens*, [w:] *Sprache und Verstehen: Kongressberichte der 10. Jahrestagung der Gesellschaft für Angewandte Linguistik GAL e.V.*, t. 1, red. P. Kühlwein, A. Raasch, Tübingen, s. 155–160.
- Śniatkowski, S. 2002, *Definicje językowo-kulturowe w ujęciu lingwoedukacyjnym*, [w:] *Konteksty kulturowe w dyskursie edukacyjnym*, red. J. Ożdżyński, T. Rittel, Kraków, s. 377–396.
- Tabakowska, E. 2000, *Językoznawstwo kognitywne – nowe czy dawne horyzonty badań nad językiem?*, [w:] *Język trzeciego tysiąclecia*, seria „Język i komunikacja” 1, red. G. Szpila, Kraków, s. 57–68.
- Tabakowska, E. 2001, *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu*, Kraków.

Translation as a means of understanding culture and intercultural integration in the context of cognitive linguistics

Summary

The following article focuses on translation in the light of ‘scopos’ theory and the theory defining translation as a kind of translating activity. Translating activity is not only a form of intercultural activity and does not limit itself to translating the original text into another language, but it is also connected with the transfer of cultural awareness. Cultural determinant of translation requires from the translator adequate prediction, comprehension of scopos and correct prediction of cognitive aspects characteristic of a recipient of the translated text. The author applies the theory of cognitive linguistics to describe cognitive processes. The following notions are explained: text, context, words, comprehension, perception, meaning, sense. The problems of mutual dependence between language and culture have been discussed.

This disquisition is summed up by a short presentation of translation strategies aiming at the affirmation that the translated text is coherent with the target culture, which is a requirement of intercultural integration.

Keywords: translation, understanding culture, intercultural integration, cognitive linguistics